

SAKIK VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE DAVASI

26 Kasım 1997

(887/1996/706/898-903)

Bu davada insan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmenin ("Sözleşme") 43. ve Divan içtüzüğü A'nın ilgili hükümleri uyarınca toplanan Avrupa İnsan Hakları Divanı, şu üyelerden oluşmuştur: R. Bernhardt (Başkan), Thor Vilhjalmsson, F. Gölcüklü, F. Matscher, L. -E. Pettiti, B. Walsh, A. N. Loizou, J. M. Morenilk, P. Kuns.

DAVANIN ESASI

I. Davanın Özel Koşulları

A. Tutuklama ve Polis Nezarethanesinde Gözaltında Tutulma

6. Başvurucular, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin -20 Ekim 1991 genel seçimleri sonucunda seçilmişlerdi- eski üyeleridirler. Seçildikleri tarihte, Haziran 1990'da kurulan ancak 14 Ağustos 1993'te bölücü faaliyetler nedeniyle Anayasa Mahkemesince yasaklanan ve feshedilen Halkın Emeği Partisi'nin üyesiydiler. Bu tarih itibarıyla başvurucular, bu arada kurulmuş bulunan, Demokrasi Partisi'ne girmişlerdir.

7. 2 Mart 1994'te Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcısı tarafından ilk kez Kasım 1992'de yapılan ve daha sonra çeşitli nedenlerle birkaç kez yinelenen başvuru üzerine, başvurucuların yasama dokunulmazlıklarını kaldırmıştır. Savcı onları, Terörle Mücadele Yasasının (Yasa no. 37 İ 3 - bkz. aşağıda paragraf 21) terör suçları olarak nitelediği ve bu nedenle de Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren (bkz. aşağıda paragraf 22) Ceza Yasasının 125. maddesinde (bkz. aşağıda paragraf 20) tanımlanan suçları işlemekle itham etmiştir.

8. Aynı gün meclis binasından çıkarken Bay Dicle ve Bay Doğan, savcının emri üzerine tutuklanmış ve Ankara Emniyeti Terörle Mücadele Şubesindeki polis nezarethanesine götürülmüşlerdir. Ertesi gün avukatları, müvekkillerinin derhal yargıç önüne çıkarılmalarını talep etmiş ve savcıdan onlarla görüşmek için izin istemişlerdir. Savcı, başvurucuların yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karşı yapmak istedikleri başvurunun hazırlanması amacına yönelik olmak üzere -gözetim altında yapılacak olan görüşme için yazılı izin vermiştir.

9. Diğer dört başvurucu meclis sınırlarını terketmeyi reddetmişler; ancak 4 Mart'ta iki meslektaşlarıyla aynı akıbete uğramışlardır.

Bu tarihte savcı altı başvurucunun polis nezarethanesindeki gözaltı sürelerini, soruşturmanın derinleştirilmesi amacıyla, uzatmıştır. Bu karar Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki yargılama usulünü düzenleyen 3842 sayılı yasanın 30. maddesine dayanmaktadır (bkz. aşağıda paragraf 23). Polis nezarethanesindeyken başvurucular ifade vermeyi reddetmişlerdir.

10. 11 Mart'ta Bay Dicle ve Bay Doğan'ın avukatı, 3 Mart'taki derhal yargıç önüne çıkarılmalarına ilişkin talebi anarak (bkz. yukarıda paragraf 8), diğerlerinin yanı sıra Sözleşmenin 5. ve 6. maddelerine de dayanarak, aynı sonucu sağlamaya yönelik yeni bir başvuru yapmıştır.

11. 21 Mart 1994'te Anayasa Mahkemesi, başvurucuların yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması aleyhine yaptıkları başvuruyu reddetmiştir.

A.Yargılama öncesi Gözaltında Tutulma

12. Bu arada 17 Mart 1994'te, Devlet Güvenlik Mahkemesinin tek yargıcı, atılı suçun "nitelik ve özelliği" ve "elde edilen kanıtların durumu" gerekçelerine dayanarak milletvekillerinin

yargılama öncesinde tutuklanmalarına karar vermiştir.

13. Başvurucuların yaptığı itiraz üzerine aynı mahkemenin üç yargıçtan oluşan kurulu 22 Mart 1992' de "[atılı] suçların nitelik ve özelliği, halihazırda yöneltmiş bulunan ithamlar,başvurucuların] gözaltında buldukları süre ve olayın henüz soruşturma aşamasında olması nedenleriyle" tutuklamanın gerekli olduğunu kabul ederek yukarıdaki karar doğru bulmuştur.

14. Başvurucuların 12 Nisan'da salıverilmeleri için yaptıkları başvuru, Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından 13 Mayıs'ta, olayın "henüz soruşturma aşamasında" olması ve bu tarihe kadar "tutuklu milletvekilleri lehine bir değişikliğin" ortaya çıkmamış olması gerekçeleriyle reddedilmiştir.

C. Devlet Güvenlik Mahkemesindeki Yargılama

15. 21 Haziran 1994'te savcı, hazırladığı iddianamede başvurucuları Ceza Yasasının 125. maddesindeki cürmü oluşturan bölücülük ve Devletin birliğini bozmakla (bkz. yukarıda paragraf 7 ve aşağıda paragraf 20) itham etmiştir.

16. 8 Aralık 1994'te Devlet Güvenlik Mahkemesi kararını vermiştir. Terörle Mücadele Yasasının 8. maddesini (Yasa no. 3713 - bkz. aşağıda paragraf 21) uygulayarak, Bay Sakık ve Bay Alınak'ı bölücü propaganda nedeniyle üç yıl altı ay ve Bay Türk, Bay Dicle, Bay Doğan ve Bayan Zana'yı silahlı örgüt üyeliği nedeniyle on beş yıl hapis cezasına mahkum etmiştir (Ceza Yasasının 168. maddesi - bkz. aşağıda paragraf 20).

17. Başvurucuların ve savcının kararı temyiz etmeleri üzerine Yargıtay 26 Ekim 1995'te, Bay Türk'ün mahkumiyetini Ceza Yasasının 168. maddesini değil Terörle Mücadele Yasasının (Yasa no. 3713) 8. maddesini ihlâl etmiş olduğu gerekçesiyle bozmuş ve salıverilmesine karar vermiştir. Diğer başvurucuların

mahkumiyetini onamıştır.

II. İlgili İç Hukuk

18. Anayasanın 19. maddesine göre,

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen[:]

(...)

haller [i] dışında dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

...

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en geç on beş gün içinde hakim önüne çıkarılır. ... Bu süreler olağanüstü hal ... hallerinde uzatılabilir.

...

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir."

19. Anayasanın 90/5. maddesine göre,

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. ..."

20. Ceza Yasasının ilgili hükümleri şöyledir:

Madde 125:

"Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir Devletin hâkimiyeti altına koymağa veya Devletin istiklâlini tenkise veya birliğini bozmağa veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmağa matuf bir fiil işleyen kimse ölüm cezasile cezalandırılır."

Madde 168

"Her kim, 125.,... maddelerde yazılı cürümleri işlemek için silahlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut böyle bir cemiyet ve çetede amirliği ve kumandayı ve hususi bir vazifeyi haiz olursa on beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkum olur.

Cemiyet ve çetenin sair efradı on yıldan on beş yıla kadar ağır hapisle cezalandırılır."

21. Terörle Mücadele Yasasının (Yasa no. 3713) 3. maddesi, Ceza Yasasının 125. ve 168. maddelerinde tanımlanan suçları terör suçları olarak nitelendirmektedir.

27 Ekim 1995 tarihli değişiklikten önce Yasanın 8/1. maddesine göre,

"Hangi yöntem, maksat ve düşünceyle olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez

bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılamaz. Yapanlar hakkında 2 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis ve elli milyon liradan yüz milyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur."

22. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usulleri hakkındaki 2845 sayılı Yasanın 9. maddesine göre Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Ceza Yasasının 125 ve 168. maddelerinde yazılı suçlarla ilgili davalara bakmakla (da) görevlidir.

23. Olayların geçtiği tarihte, ceza yargılaması mevzuatını değiştiren 18 Kasım 1992 tarih ve 3842 sayılı yasanın 30. maddesine göre, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda (bkz. yukarıda paragraf 22) yakalanan kişi, en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en geç onbeş gün içinde hakim önüne çıkarılır. Olağanüstü hal ilan edilen illerde bu süreler sırasıyla dört güne ve otuz güne kadar uzatılabilir.

24. 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanununun 1. maddesine göre,

"1. Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilen hal ve şartlar dışında yakalanan veya tutuklanan veyahut tutukluluklarının devamına karar verilen;

2. Yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar kendilerine yazılı olarak hemen bildirilmeyen;

3. Yakalanıp veya tutuklanıp da kanuni süresi içinde hakim önüne çıkarılmayan;

4. Hakim önüne çıkarılmaları için kanunda belirtilen süre geçtikten sonra hakim karan olmaksızın hürriyetlerinden yoksun

kılınan;

5. Yakalanıp veya tutuklanıp da bu durumları yakınlarına hemen bildirilmeyen;

6. Kanun dairesinde yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturma yapılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraatlerine veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen;

7. Mahkum olup da tutuklu kaldığı süre hükümlülük süresinden fazla olan veya tutuklandıktan sonra sadece para cezasına mahkum edilen kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar, bu kanun hükümleri dairesinde Devletçe ödenir.

111. Yükümlülüğün Sınırlandırılmasına İlişkin 6 Ağustos 1990 Tarihli Bildirim ve Bunda Yapılan Sonraki Değişiklikler

25. 6 Ağustos 1990'da Türkiye'nin Avrupa Konseyi Daimi Temsilcisi, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine aşağıdaki yükümlülüğün sınırlandırılmasına (azaltılmasına) ilişkin bildirimini göndermiştir.

"1. Türkiye Cumhuriyeti, ulusal güvenliğine yönelik olarak Güneydoğu Anadolu gölgesinde son aylarda alan ve yoğunluk olarak gittikçe büyüyen ve Sözleşmenin 15. maddesi anlamında ulusun yaşamını tehdit eden tehlikelerle karşı karşıyadır.

1989 yılı boyunca, kısmen dış kaynaklı teröristlerin eylemleri sonucu 136 sivil ve 153 güvenlik görevlisi öldürülmüştür. Yalnızca 1990'ın başından bu yana, 125 sivil ve 96 güvenlik görevlisi öldürülmüştür.

' 2. Ulusal güvenliğe yönelik tehdit, baskın olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi illerinde ve kısmen de civar illerde ortaya

çıkılmaktadır.

3. Terörist eylemlerin yoğunluğu ve çeşitliliği nedeniyle bunlarla başa çıkabilmek için Hükümet, yalnızca güvenlik güçlerini kullanmakla kalmamakta, aynı zamanda kısmen Türkiye Cumhuriyetinin diğer bölgelerinden hatta dışarıdan kaynaklanan kamunun yanlış bilgilendirilmesine yönelik kampanyaya ve sendikal hakların kötüye kullanılmasına karşı da uygun önlemler almak zorunda kalmaktadır.

4. Bu amaca yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Türk Anayasasınının 121. maddesine uygun olarak, 10 Mayıs 1990'da 424 ve 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameleri çıkarmıştır. Bu kararnameler İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair , Avrupa Sözleşmesinin aşağıdaki hükümlerinde garanti altına alınan hakların kısmen sınırlanması sonucunu doğurabilir: Madde 5, 6, 8, 10, 11 ve 13. Şimdiye kadar alınan yeni önlemlerin açıklamalı bir özeti ilişiktedir..."

424 ve 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin içeriğine ilişkin açıklamalı özet şöyledir:

"A. Olağanüstü hal bölgesine ilişkin 424 ve 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle Olağanüstü Hal Bölge Valisi şu ek yetkilerle donatılmıştır:

1., Olağanüstü Hal Bölge Valisinin önerisi üzerine içişleri Bakanlığı, bölgedeki faaliyetleri yanlış aksettirmek suretiyle bölgedeki kamu düzeninin ciddi biçimde bozulmasına veya bölge halkının heyecanlanmasına neden olacak veya güvenlik güçlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini engelleyecek yayınları (basıldıkları matbaanın yeri önemli olmaksızın) geçici ya da sürekli olarak yasaklayabilir. Bu ayrıca, gerektiğinde, bunları basan matbaanın kapatılmasına karar verme yetkisini de içerir.

2. Olağanüstü Hal Bölge Valisi, genel güvenliği ve kamu düzenini sürekli ihlâl eden kişileri, olağanüstü hal süresini aşmamak üzere, olağanüstü hal bölgesinin dışında İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bir yerde ikâmete mecbur edebilir. Talepleri üzerine bu kişiler, Geliştirme ve Destekleme Fonundan parasal yardım alabilirler. Bu yardımın esasları İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenir.

3. Olağanüstü Hal Bölge Valisi (ya da mücavir il valileri) grev ve lokavt gibi eylemlerle ilgili belli iş uyuşmazlıklarını (3 aya kadar) erteleyebilir ya da izne bağlayabilir.

4. Bölge Valisi tahrip, yağma, boykot, iş yavaşlatma, çalışma özgürlüğünün kısıtlanması ve işyerlerinin kapatılması gibi hareketlere karşı önlemler alabilir ya da bunları yasaklayabilir.

5. Olağanüstü Hal Bölge Valisi kamu güvenliği nedeniyle geçici ya da sürekli olarak köy, mezra ve benzeri yerleşim birimlerini boşalttırabilir, yerlerini değiştirebilir, birleştirebilir.

6. Olağanüstü Hal Bölge Valisi olağanüstü hal bölgesi içindeki kamu kurumlarından, genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından çalışmalarında sakınca görülen kamu personelinin yerlerinin geçici ya da sürekli olarak değiştirilmesini isteyebilir. Bu personel hakkında kendi özel kanunlarındaki hükümler uygulanır.

B. 424 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflarından dolayı, bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

C. 2935 sayılı olağanüstü hal yasasıyla İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari işlemlere karşı açılacak davalarda,

yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.

D. 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari istemler hakkında iptal davası açılmaz.

Yükümlülüğün sınırlandırılmasına ilişkin yazıda yer alan bir notta, "ulusal güvenliğe yönelik tehdidin baskın olarak" Elazığ, Bingöl, Tunceli, Van, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Hakkâri, Batman ve Şırnak illerinde ortaya çıktığı belirtilmiştir (bkz. aşağıda paragraf 28).

26. 3 Ocak 1991 tarihli mektupta, Türkiye'nin Daimi Temsilcisi Genel Sekretere, 424 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin yerini 16 Aralık 1990'da yayınlanan 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin aldığını bildirmiştir. Bu mektubun ekinde yer alan kararnamenin açıklayıcı özetine göre,

"1. 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan yetkiler, olağanüstü hal ilan edilen bölgeyle sınırlıdır. Bu nedenle, civar iller Bölge Valisinin yetki alanının dışındadır.

2. 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan özel yetkiler, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik terörist eylemler hakkında alınacak önlemlerle sınırlıdır.

3. İçişleri Bakanının basılı bir yayının yasaklanmasına ya da (yeri önemli olmaksızın) bunu basan matbaanın kapatılmasına ilişkin yetkileri sınırlandırılmıştır. Yeni hükümlere göre, İçişleri Bakanı bu yayınların sahiplerine ya da yayın sorumlularına ilk önce yazılı ihtar da bulunur, Buna rağmen yayma ve dağıtımına devam edilmesi halinde, bunların yayımlanmasını geçici ya da sürekli olarak yasaklayabilir, gerektiğinde bunları basan matbaaları on güne

kadar, tekerrüründe ise bir aya kadar kapatabilir. 424 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede matbaanın kapatılmasına ilişkin olarak azami bir süre öngörülmemiştir (karş. 6 Ağustos 1990 tarihli yükümlülüğün sınırlandırılmasına ilişkin bildirim ekindeki açıklayıcı özetin A-1. paragrafı).

4. Yeni Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan, ilgili kişileri olağanüstü hal bölgesi dışında ikâmete mecbur kılma yetkisi sınırlanmıştır. Olağanüstü hal bölgesi dışına çıkardan kişiler, belli bir yerde ikâmet etmek zorunda değildirler. Parasal yardım talep etmedikleri sürece, bunlar istedikleri yere yerleşebilirler. Parasal yardım almaları durumunda belirlenen yere yerleşmek zorundadırlar (bkz. önceki açıklayıcı özetin A-2. paragrafı)..

5. Yeni Kanun Hükmünde Kararname ile, 6 Ağustos 1990 tarihli yükümlülüğün sınırlandırılmasına ilişkin bildirim ekindeki açıklayıcı özetin A (3, 4, 5 ve 6) paragraflarında yer alan (grev, lokavt ve diğer bazı sendikal faaliyetler, köylerin boşaltılması ve birleştirilmesi ve kamu görevlilerinin görevlerinin ve yerlerinin değiştirilmesi ile ilgili) hükümler yeni kararnamede yer almamaktadır.

6. Önceki açıklayıcı özetin 8. paragrafında yer alan önlemlerle ilgili olarak yeni kararname, olağanüstü hal önlemlerinin uygulanmasından doğan kayıp ya da zararlar için idareye (Devlete) karşı dava açma hakkını güvence altına alan bir hüküm içermektedir.

27. 12 Mayıs 1992'de Türkiye'nin Daimi Temsilcisi, Genel Sekretere aşağıdaki yazıyı göndermiştir:

"425 ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde yer alan ve Sözleşmenin 5, 6, 8, 10, 11 ve 13. maddelerinde garanti altına alınan hakların sınırlandırılmasına neden olabilecek nitelikteki önlemlerin çoğu amacına ulaşmış bulunduğundan, size Türkiye

Cumhuriyeti'nin sınırlandırma bildiriminin kapsamını yalnızca Sözleşmenin 5. maddesiyle sınırladığını bildiririm. Sözleşmenin 6, 8, 10, 11 ve 13. maddelerine ilişkin sınırlama artık geçerli değildir; sonuç olarak, Sınırlama Bildiriminde bu maddelere yapılan göndermeler ortadan kaldırılmıştır."

28. 6 Nisan 1993'te Türkiye'nin Avrupa Konseyi Daimi Temsilcisi, Genel Sekretere, 19 Mart'ta yürürlüğe giren 9 Mart 1993 tarihli Bakanlar Kurulu karar ile Elazığ'da olağanüstü halin kaldırıldığını ve Bitlis'te olağanüstü hal ilan edildiğini bildirmiştir.

KOMİSYON ÖNÜNDEKİ İŞLEMLER

29. Başvurucular Komisyona 11 Mart 1994'te başvurmuşlardır. Şu şikâyetlerde bulunmuşlardır:

1. Polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarının; hukuka aykırılığı, aşırı uzunluğu, hukuka aykırılığının tespit edilebileceği bir yasal yola başvurmanın imkânsızlığı, aşırı uzunluğu nedeniyle ortaya çıkan zararlarının giderimi için bir hakka sahip olmamaları (Sözleşmenin 5. maddesinin 1, 3, 4 ve 5. fıkraları) ve polis nezarethanesindeyken bir avukatın yardımına başvuramamış olmaları (madde 6/3 (c));

2. Devlet Güvenlik Mahkemesindeki yargılama konusunda, bu yargılamanın adil olmadığı ve mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmadığı (madde 6/1);

3. Anayasa Mahkemesinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının iptali istemlerini reddetmesi konusunda, yalnızca hüküm kısmı kendilerine tebliğ edilen bu kararın gerekçesinin kendilerine bildirilmemiş olması; ve

4. ifade özgürlüklerinin çiğnendiği (madde 10).

30. 25 Mayıs 1995'te Komisyon, başvurucuların polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarının hukuka aykırılığı ve

süresi, bunun bir mahkeme tarafından yargısal denetimini sağlamanın imkansızlığı ve tazminat haklarının olmaması ile ilgili şikâyetlerin kabul edilebilir olduğunu, başvuruların (no. 23878/94 - 23883/94) geri kalanının kabul edilemez olduğunu beyan etmiştir. 23 Mayıs 1996 tarihli raporunda (madde 31), oybirliğiyle, 5. maddenin 1. fıkrasının ihlâl edilmediği ancak 3,4 ve 5. fıkralarının ihlâl edildiği görüşünü belirtmiştir.

DİVAN'A SON SUNUŞLAR

31. Hükümet dilekçesinde,

"Divan'dan, öncelikle, Türkiye'nin yükümlülüklerini sınırlandırmasının bu davadaki olaylar açısından geçerli olduğunun ve bu sınırlamaya uygun olarak Sözleşmenin 5. maddesinin ihlâl edilmediğinin beyan edilmesini; alternatif olarak, başvurucuların 5. madde [ile bağlantılı olarak] iç hukuk yollarını tamamen tüketmediklerinin beyan edilmesini; 5. maddenin 1., 3., 4., ve 5. fıkralarının ihlâl edilmediğinin beyan edilmesini saygıyla talep et(miştir)."

32. Başvurucular Divan'dan, "Komisyonun vardığı sonuçlara uygun bir karar vermesini" ve Sözleşmenin 50. maddesine göre zararlarının hakkaniyete uygun bir şekilde giderilmesini talep etmişlerdir.

KARAR

33. Başvurucular, Sözleşmenin 5. maddesinin 1, 3, 4 ve 5. fıkralarının ihlâl edildiğinden (bkz. aşağıda paragraf 40,41, 49 ve 58) şikâyetçi olmuşlardır. Maddenin ilgili bölümleri şöyledir:

"1. Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Aşağıdaki haller dışında ve hukukun öngördüğü bir usule

uyulmadıkça, hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(c) bir kimsenin suç işlediğinden makul bir kuşku duyulması halinde, ya da bir kişinin suç işlemesini veya işledikten sonra kaçmasını önlemek için gözaltında tutulmasını gerektiren makul nedenler bulunduğu zaman yetkili yargılama makamının önüne çıkarmak amacıyla hukuka uygun olarak gözaltına alınması ve gözaltında tutulması;

Hükümet, Türkiye Sözleşmenin 15. maddesine uygun olarak yükümlülüklerini sınırlama hakkını kullandığı için (bkz. yukarıda paragraf 25), bu hükümleri ihlâl etmediğini ileri sürmüştür. Bu nedenle Divan, öncelikle, ilgili sınırlamanın davadaki olaylar için geçerli olup olmadığına karar vermelidir.

A. Türkiye'nin Sözleşmenin 15. maddesi Uyarınca Yaptığı Sınırlamanın Uygulanabilirliği

34. Sözleşmenin 15. maddesine göre,

"1. Bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, savaş zamanında ya da ulusun yaşamını tehdit eden başka bir olağanüstü durumda, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı olmamak koşuluyla, durumun zorunluluklarının kesin olarak gerektirdiği ölçüde bu Sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerini azaltan önlemler alabilir.

2. Savaşta hukuka uygun eylemler nedeniyle meydana gelen ölümler hariç 2. madde, 3. madde, 4. maddenin I. fıkrasında ve 7. maddedeki yükümlülüklerde azaltma yapılamaz.

3. Yükümlülüklerini azaltma yetkisi kullanan bir Yüksek Sözleşmeci Taraf, aldığı önlemler ve bunların gerekçeleri hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreterini ayrıntılı olarak bilgilendirir. Yüksek Sözleşmeci Taraf ayrıca bu önlemlerin

kullanılmasının ne zaman sona ereceği ve Sözleşme hükümlerinin ne zaman yeniden tamamıyla uygulanacağı konusunda Avrupa Konseyi Genel Sekreterini bilgilendirir."

35. Başvurucular söz konusu sınırlamanın kendilerine uygulanan önlemler açısından geçerli olmadığı görüşündedirler. Komisyon bu görüşe katılmıştır.

36. Divan, 6 Ağustos 1990 tarihli sınırlamada ve 3 Ocak 1991 tarihli mektupta anılan 424, 425 ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin, içeriklerine ilişkin açıklamalı özete göre, yalnızca olağanüstü hal ilan edilen bölge için geçerli olduğunu ve sınırlamaya göre Ankara'nın bu kapsamda bulunmadığını (bkz. yukanda paragraf 25 ve 28) belirtir. Ayrıca başvurucuların tutuklanmaları ve gözaltında tutulmaları, önce Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı sonra da bizzat bu mahkeme tarafından verilen kararlar üzerine, Ankara'da gerçekleşmiştir (bkz. yukanda paragraf 7 - 14).

37. Hükümet, bunun sınırlamanın uygulanabilirliği açısından bir engel oluşturmadığını ileri sürmüştür. Davadaki olaylar, olağanüstü hal ilan edilmiş bulunan Türkiye'nin Güneydoğu bölgesi sınırları içinden yönlendirilen terörist mücadelenin uzantısı, niteliğindedir. Terör tehdidi Türkiye'nin ülkesinin herhangi özel bir bölgesiyle sınırlı değildir. Türkiye'nin sınırlaması bu sınırlamanın konusu ve amacı, yani mümkün olduğunca çabuk bir biçimde ülkenin her yerinde yeniden kurulması gereken "Sözleşmenin amaçları için olağan durumun" sağlanması, ışığında yorumlanacaksa bu durum dikkate alınmalıdır.

38. Divan, *Aksoy / Türkiye* kararında Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki tartışılmaz ciddilikteki terör sorununu ve Devletin buna karşı etkili önlemler almakta karşılaştığı güçlükleri belirtmiştir. Bu bağlamda Divan, Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde Kürdistan

işçi Partisi'nin (PKK) eylemlerinin özel boyut ve şiddetinin, söz konusu bölgede, "ulusun yaşamını tehdit eden bir tehlike" doğurduğunu kabul eder (bkz. 18 Aralık 19% tarihli karar, Reports of Judgments and Decisions 1996-..., s....., paragraf 70 ve 84).

39. Bununla birlikte, 15. maddenin Sözleşmeden doğan yükümlülöklere getirilecek sınırlamaların yalnızca "durumun zorunluluklarının kesin olarak gerektirdiği Ölçüde" .yapılabileceğini öngördüğü belirtilmelidir.

Eldeki davada Divan, söz konusu sınırlamanın yer bakımından kapsamını değerlendirirken, bunun etkisini Türkiye'nin sınırlama bildiriminde açıkça belirtilmeyen bir belgesine teşmil etmesi durumunda, bu hükmün konu ve amacına aykırı davranmış olacaktır.Bu nedenle söz konusu sınırlamanın dava konusu olaylara uygulanması, yer bakımından mümkün değildir.

Sonuç olarak, bu sınırlamanın 15. maddenin gereklerine uygun olup olmadığına karar vermeye yer yoktur.

B. Sözleşmenin 5. maddesinin 1. fıkrası

40. Başvurucular Komisyon önünde, tutuklanmalarının Sözleşmenin 5. maddesinin 1. fıkrasını ihlâl ettiğini ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte Divan'a sundukları dilekçelerinde, Komisyonun vardığı, bu hükmün ihlâl edilmediği sonucunu kabul etmişlerdir (bkz. yukarıda paragraf 30). Bu nedenle bu şikâyetle ilgili savlar ileri sürmemişlerdir. Divan da, 5. maddenin 1. fıkrasının ihlâl edilmediğinin açık olduğu görüşündedir.

C. Sözleşmenin 5. maddesinin 3. fıkrası

41. Başvurucular, Sözleşmenin 5. maddesinin 3. fıkrasına aykırı olarak, "derhal" bir yargıç ya da hukuken yargı gücünü kullanmaya yetkili bir görevli önüne çıkarılmadıklarını ileri

sürmüştür.

Komisyon, esas olarak, bu iddiayı kabul etmiştir.

42. Hükümet; Türkiye'deki terörist tehdidin özellik ve ağırlığını ve Avrupa'daki diğer terör örneklerinin ortaya çıkardığıyla karşılaştırılmayacak derecedeki ciddi ve yakın tehdidin Kavuşturulması için harekete geçmekte karşılaşılan zorlukları öne sürmüştür. Eldeki davada savcı, epeyce bir süredir başvuru ile PKK arasındaki işbirliğini doğrulayıcı bilgiye sahipti ancak - toplam yirmi iki klasör tutan- kanıtların toplanması gerekiyordu. Başvuruların polis nezarethanesinde tutulması gereğinin nedeni buydu. Üstelik susmayı tercih etmeselerdi, bu soruşturmacıların karşılaştıkları engellerin kasten artırılmasına neden olmuştur, gözaltı sürelerinin kısa kesilmesini sağlayabilirdi.

43. Başvurular kendilerine atfedilen tavrın, yani bölücü olduğu varsayılan görüşleri yaymanın, "terörizm" olmadığını ileri sürmüştür. Bundan başka, bu makamlar, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması için esasen Kasım 1992'de başvurduklarına göre, kendilerini suçlamak için gereken kanıtlara zaten bu tarihte sahip olmaları gerekirdi.

44. Divan, terör suçlarının soruşturulmasında, (soruşturma) makamlarının özel sorunlarla karşılaştıklarını şimdiye dek birçok defa kabul etmiş bulunmaktadır (bkz. 29 Kasım 1988 tarihli *Brogan ve Diğerleri / Birleşik Krallık* kararı, Seri A no. 300-A, s. 27, § 58, ve yukarıda anılan Aksoy kararı, s. ..., § 78). Ancak bu, terör unsuru içerdiğini ileri sürdükleri her durumda 5. maddenin, soruşturma makamlarına zanlıları sorgulamak üzere tutuklamaları için açık çek verdiği, (bu makamların) yerel mahkemelerin, ve son aşamada Sözleşmenin denetim kurumlarının, etkin denetiminden bağımsız

olduktan anlamına gelmez (bkz. *mutatis mutandis*, yukarıda anılan *Murray* karar, s. 27, § 58).

Burada tehlikede olan, 5. maddenin Sözleşmenin kurduğu sistem içindeki önemidir: 5. madde temel bir insan hakkını, yani bireyi Devletin (kişi) özgürlüğüne keyfi müdahalelerine karşı korumayı, garanti altına alır. Yürütmenin müdahalelerinin yargısal denetimi, keyfiliği en aza indirmeye ve hukuk devletini gerçekleştirmeye yönelik 5. maddenin 3. fıkrasında yer alan garantinin asli bir özelliğidir ki bu "Sözleşmenin Dibacesinde açıkça anılan demokratik bir toplumun temel ilkelerinden biri ..."dir (bkz. yukarıda anılan *Brogan ve Diğerleri* karar, s. 32, § 58, ve yukarıda anılan *Aksoy* karar, s....., § 76).

45. Divan, başvuruçuların polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarının Bay Sakık, Bay Türk, Bay Alınak ve Bayan Zana için on iki gün; Bay Dicle ve Bay Doğan için on dört gün sürdüğünü belirtir.

Divan, *Brogan* davasında yargısal denetime tâbi olmaksızın dört gün altı saat süren polis nezarethanesindeki gözaltı süresinin, bunun amacı terörizme karşı bir bütün olarak toplumu korumak olsa bile, 5. maddenin 3. fıkrasında yer alan sıkı süre kaydına aykırı olduğunu kabul ettiğini anımsatır (bkz. yukarıda andan *Brogan ve Diğerleri* karar, s. 33, § 62).

Başvuruçuların suçlandıkları eylemlerinin terörist tehditle bağlantılı olduğu kabul edilse bile, Divan, araya yargısal bir karar girmeksizin on iki ya da on dört gün gözaltında tutulmalarının zorunlu olduğunu kabul edemez.

46. Bu nedenlerle, 5. maddenin 3. fıkrası ihlâl edilmiştir.

D. Sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrası

1. Hükümetin İlk İtirazı

47. Hükümet, iç hukuk yollarının tamamen tüketilmediği ilk itirazında bulunmuştur. (Hükümet) başvuruçuların ulusal mahkemeler önünde Anayasanın 19/8. maddesine (bkz. yukarıda paragraf 1§) ve buna ek olarak, Anayasanın 90/5. maddesine göre (bkz. yukarıda paragraf 19) Türkiye'de yasa gücünde olan Sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrasına dayanmadıklarını ileri sürmüştür.

48. Divan, bu ilk itirazın Komisyon önünde ileri sürülmediğini belirtir. Bu nedenle bundan vazgeçilmiş sayıldığından böyle bir itiraz kabul edilemez (bkz. diğer emsaller arasında, 15 Kasım 1996 tarihli *Ceteroni / italya* karar, Reports 1996-V, s. 1756, § 19). 2. Şikâyetin Esası

49. Başvuruçular polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarına ilişkin olarak savcının verdiği ve tek yargıç tarafından kesinleştirilen kararların hukuka uygunluğunun denetimi için yargı yoluna başvuramadıklarından şikâyetçi olmuşlardır. Komisyon bu savı kabul etmiştir.

50. Hükümet, Sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrasının gereği olan yargısal denetimin başvuruçuların yargılama öncesinde tutuklanmalarına karar veren tek yargıç tarafından yapılmış olduğunu (bkz. yukarıda paragraf 12) ileri sürmüştür.

51. Divan, başvuruçuların yargılama öncesinde tutukluluğuna karar veren tek yargıcın aynı zamanda onların polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarının hukuka uygunluğu konusunda da karar verip vermediği önemli olmaksızın, bu yargıcın polis nezarethanesinde gözaltına alınmalarının sonuna kadar geçen oniki ya da on dört gün boyunca olaya müdahale etmemiş olduğunu belirtir. 5, maddenin 3. fıkrasına ilişkin

değerlendirmesinde ulaştığı sonuç (bkz. yukarıda paragraf 46) dikkate alındığında Divan, böyle uzun bîr sürenin "sürat(le)" kavramıyla bağdaşmadığını kabul eder (bkz., mutatis mutandis, 24 Haziran 1982 tarihli *Van Droogenbroeck/Belçika* karar, Seri A no. 50, s. 29, § 53).

52. Hükümet ayrıca, Anayasanın 19/8. maddesinin (bkz. yukarıda paragraf 18) Devlet Güvenlik Mahkemeleri önünde de geçerli olan bir hukuksal başvuru yolu sağladığını iddia etmiştir. Bu maddenin lafzı, kendisi de Anayasanın 90/5. maddesi (bkz. yukarıda paragraf 19) uyarınca Türk hukukunda doğrudan uygulanabilir olan Sözleşmenin 5. maddenin 4. fıkrasıyla benzerdir.

53. Divan var olan bir hukuksal başvuru yolunun yeterince kesin olması gerektiğini, bunun aksi 5. maddenin hedeflediği ulaşılabirlik ve etkililik gereklerine aykırı düşecektir, tekrar eder (bkz., diğer emsaller arasında, mutatis mutandis, yukarıda anılan *Van Droogenbroeck* karar, s. s | 0, § 54; 22 Mayıs 1984 tarihli *De Jong, Baljet ve Venden Brink f Hollanda* karar, Seri A no. % | . 19, § 39; ve 8 Haziran 1995 tarihli *Yağcı ve Sargın / Türkiye* karar, Seri A no. 319-A, s.17, § 42).

Ancak Divan'a sunulan dosyada, polis nezarethanesinde gözaltına alınan herhangi bir kişinin gözaltına alınmasının hukuka uygunluğunun saptanması ya da salıverilmesi için tek yargıca yaptığı başvuruda Anayasanın 19/8. ya da Sözleşmenin 5/4. maddesini layıkıyla kullanabildiğine ilişkin hiçbir örnek bulunmamaktadır. Divan, Türk hukukunun bu sorunu hakkında (kendisinin) karar vermesi gerektiğini düşünmemektedir. Bununla birlikte, emsal kararların bulunmayışı uygulamada bu hukuksal başvuru yolunun kesin olmadığını göstermektedir (bkz., mutatis mutandis, yukarıda anılan *Van Droogenbroeck* karar, s. 31, § 55;

ve yukarıda anılan *De Jong, Baljet ve Ven den Brink* kararı, s. 19, § 39).

54. Sonuç olarak 5. maddenin 4. fıkrası ihlâl edilmiştir.

E. Sözleşmenin 5. maddesinin 5. fıkrası

1. Hükümetin İlk İtirazı

55. Hükümet, iki ayrı temele dayanan, iç hukuk yollarının tamamen tüketilmediği ilk itirazında bulunmuştur, ilk olarak, başvurucular yerel mahkemeler önünde birbiriyle bağlantılı ele alınan Anayasanın 19/9 ve 90/5. maddelerine dayanmamışlardır. ikinci olarak, başvurucuların 7 Mayıs 1964 tarih ve 466 sayılı Yasanın, hukuka aykırı olarak hürriyetinden yoksun bırakılan ya da hukuka uygun olarak tutuklandıktan sonra son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraatlerine veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen kişilerin uğradıkları zararların tazminini garanti altına almak üzere öngörmüş olduğu hukuksal başvuru yolunu kullanmaları gerekirdi (bkz. yukarıda paragraf 24).

56. Divan, bu ilk itirazın birinci kısmının Komisyon önünde ileri sürülmediğini belirtir. Bu nedenle bundan vazgeçilmiş sayıldığından böyle bir itiraz kabul edilemez (bkz. yukarıda paragraf 48).

57. Divan ayrıca, ilk itirazın ikinci kısmının 5. maddenin 5. fıkrasına ilişkin şikâyetin değerlendirilmesiyle sıkı bir bağlantı içinde olduğunu kabul eder. Bu nedenle Divan bu itirazı esasla birlikte inceleyecektir (bkz. aşağıda paragraf 60 ve 61).

2. Şikâyetin Esası

58. Başvurucular son olarak, 5. maddenin 5. fıkrasına aykırı olarak, Türk hukukunda yerel mahkemelerin 5. maddeyi ihlâl

etmeleri nedeniyle uğradıkları zararın giderimi için herhangi bir yola başvurmalarının mümkün olmadığını iddia etmişlerdir.

59. Hükümet, böyle bir sorun olmamakla birlikte'bir ihlâlin varlığı söz konusu olsaydı, başvuruçuların bu yolu kullanmalarının gerçekten mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Başvuruçular, Anayasanın 90/5. maddesi uyarınca (bkz. yukanda paragraf 19) Türk hukuk sisteminde kendisi de doğrudan uygulanabilir olan Sözleşmenin 5. maddesinin 5. fıkrasına ve bu madde model alınarak düzenlenmiş bulunan Anayasanın 19. maddesinin son fıkrasına dayanabilirlerdi. Bundan başka, özel hüküm olması nedeniyle, kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesine dair 466 sayılı yasanın 1. maddesine de dayanabilirlerdi (bkz. yukanda paragraf 24). Bu olanaklardan herhangi birini kullanmadıktan için başvuruçuların 5. fıkranın ihlâl edildiğinden şikâyet etmeye hakları bulunmamaktadır.

60. 5. maddenin 4. fıkrasıyla bağlantılı olarak (bkz. yukanda paragraf 53) Divan, dava dosyasında Hükümetin andığı hükümlerin herhangi birine dayanarak 5. maddenin 5. fıkrasında söz edilen tazminatı elde edebilen bir davacıya ilişkin örnek bulunmadığını belirtir.

Komisyon ve başvuruçular gibi Dîvan da, 466 sayılı yasanın 1. maddesine göre son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına, beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi durumu (6. bent) -eldeki davada böyle bir durum söz konusu değildir- dışındaki diğer bütün durumlarda bu hüküm kapsamında tazminat verilebilmesi için hürriyetten yoksun bırakmanın hukuka aykırı bir biçimde yapılması gerektiğini belirtir. Oysa bu davadaki gözaltına alma, Hükümetin de kabul ettiği gibi, Türk hukukuna tamamen uygundur.

Sonuç olarak, Sözleşmenin 5. maddesinin 5. fıkrasında garanti altına alınan hakkın etkili kullanımı yeter derecede bir kesinlikle sağlanmamıştır (bkz. mutatis mutandis, 22 Şubat 1989 tarihli *Ciulla/İtalya* kararı, Seri A no. 148, s. 18, § 44).

61. Bu nedenlerle Divan, Hükümetin ilk itirazının ikinci kısmını reddederek 5. maddenin 5. fıkrasının ihlâl edildiği sonucuna varır.

H. SÖZLEŞMENİN 50. MADDESİNİN UYGULANMASI

62. Sözleşmenin 50. maddesine göre,

"Divan, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yargısal bir makamı ya da diğer herhangi bir resmi makamı tarafından alınan bir karar ya da önlemin tamamen ya da kısmen bu Sözleşmeyle üstlendiği yükümlülöklere aykırı olduğu sonucuna varırsa, ve eğer bu Sözleşmeci Tarafın iç hukuku, bu karar ya da önlemin sonuçlarını ancak kısmen gidermeye olanak tanıyorsa, ve gerekliyse, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun olarak tatmin edilmesine hükmedebilir."

A. Manevi Zarar

63. Başvurucular, "meclis üyesi olarak itibarlarının" zedelenmesi nedeniyle daha da ağırlaştığını ileri sürdükleri, hürriyetlerinden yoksun bırakılmalarından kaynaklanan manevi zararlarının tazmin edilmesini talep etmişlerdir. Başvurucuların her biri, "şahsen" maruz kaldıktan zarar için 600.000 Fransız fransı (FF), "meclis üyesi olarak itibarlarının zedelenmesi" nedeniyle de aynı miktarı talep etmiştir.

64. Hükümet, Divan'ın ihlâlin varlığına karar vermesi durumunda, bu kararın tek başına 50. madde anlamında yeterli adil giderim oluşturacağını ileri sürmüştür.

Hükümet, başvurucuların iddialarının Divan içtihatlarıyla hiçbir ilgisi bulunmayan kavramlara dayandığı ve hakkaniyete uygun ya

da temelli olmadığı gibi, polis nezarethanesindeki gözaltı sürelerinin uzunluğu ile iddia ettikleri manevi zarar arasında nedensellik bağının da bulunmadığını ileri sürmüştür.

Başvurucuların "meclis üyesi olarak itibarları" zedelenmişse bu, polis nezarethanesinde gözaltında tutulmalarından değil Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasından kaynaklanmış olabilir.

65. Komisyon Temsilcisi tazminata hükmedilmesi gerektiğini ancak talep edilen miktarın aşın olduğunu belirtmiştir.

66. Divan, başvurucuların araya yargısal bir istem girmeksizin on iki gün (Bay Sakık, Bay Türk, Bay Alınak ve Bayan Zana) ya da on dört gün (Bay Dicle ve Bay Doğan) polis nezarethanesinde gözaltında tutulduklarını belirtir. Hürriyetlerinden yoksun bırakıldıkları özel koşulların onları, yerel mahkemeler tarafından tazminine hükmedilmeyen, manevi zarara uğrattığı kuşkusuzdur.

Olayın çeşitli yönlerini dikkate alan ve 50. maddenin gerektirdiği biçimde hakkaniyete uygun bir değerlendirme yapan Divan, Bay Sakık, Bay Türk, Bay Alınak ve Bayan Zana'nın her birine 25.000 FF, Bay Dicle ve Bay Doğan'ın her birine 30.000 FF tazminat ödenmesine hükmetmiştir. Bu miktarlar ödeme tarihindeki geçerli kur üzerinden Türk lirasına (TL) çevrilecektir.

B. Masraf ve Ücretler

67. Başvurucular Türk makamları ve sonra da Sözleşme kurumları önünde temsil edilmelerinde yaptıkları masraf ve ücretler için 344.546 FF talep etmişlerdir.

68. Hükümet bu miktarı, özellikle Paris ve Ankara arasındaki çok sayıdaki toplu yolculukların ücretlerini içerdiği ve

Türkiye'deki normal ücretle kıyaslanamayacak saatlik ücrete dayandığı için fahiş ve haksız bulmuştur.

69. Komisyon temsilcisi konuyu Divan'ın takdirine bırakmıştır.

70. Hakkaniyete uygun bir değerlendirme yapan ve içtihadıyla ortaya koyduğu ölçütleri (bkz. diğer emsalleri arasında, 18 Şubat 1997 tarihli *Nideröst-Huber / İsviçre* kararı, Reports 1997...,s. ..., § 40) dikkate alan Divan, başvuruçulara bu kalemde 120.000 FF ödenmesine hükmetmiştir.

C. Temerrüt Faizi

71. Divan bu kararın verildiği tarihte Fransa'da geçerli olan yasal faiz oranlarının, yıllık %3.87, kabul edilmesinin uygun olacağına hükmetmiştir.

BU NEDENLERLE DİVAN OYBİRLİĞİ İLE,

1. Türkiye'nin Sözleşmenin 15. maddesine göre yaptığı sınırlamanın bu davada uygulanabilir olmadığına;
2. Sözleşmenin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edilmediğine;
3. Sözleşmenin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiğine;
4. Hükümetin sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrasına ilişkin ilk itirazının reddine;
5. Sözleşmenin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğine;
6. Hükümetin sözleşmenin 5. maddesinin 5. fıkrasına ilişkin iki kısımdan oluşan ilk itirazının, ikincisi bağlı olduğu esasla birlikte değerlendirilerek, her iki kısmının da reddine;
7. Sözleşmenin 5. maddesinin 5. fıkrasının ihlal edildiğine;
8. (a) davalı devletin, üç ay içinde aşağıdaki miktarları ödemesine:

i) manevi zarar için, ödeme tarihindeki geçerli kur üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere, Bay Sakık, Bay Türk, Bay Alınak ve Bayan Zana'nın her birine 25.000 (yirmibeşbin) FF, Bay Dicle ve Bay Doğan'ın her birine 30.000 FF;

ii) masraf ve ücretler için başvuruçulara 120.000 (yüzyirmibin) FF;

(b) yukarıda belirtilen üç aylık sürenin bitiminden ödeme gününe kadar geçecek süre için yıllık%3.87 basit faizin uygulanacağına;

9. Hakkaniyet gereği geriye kalan taleplerin reddine karar verilmiştir.